

פרק לה' ערי הלויים וערי המקלט

ערי הלויים (א' - ח'):

מספר הערים ואופן חלוקתן:

בני ישראל הצטוו בערבות מואב לתת ללויים מתוך נחלותיהם 48 ערים ומגרשיהן, שש מתוכן הינן ערי המקלט. מספר הערים שהוקצה לכך מנחלת כל שבט לא היה שווה, אלא כל שבט הקצה ערים בהתאם לגודל נחלתו וטיבה.

המגרשים המקיפים את הערים:

אורכם בכל כיוון היה אלפיים אמה.

אלף האמה הפנימיות, הקרובות לעיר, שמשו כמגרש שהינו מקום פנוי ליופי, ואין רשאים לבנות ולנטוע שם, ואלף האמה החיצוניות היו לצורך שדות וכרמים.

* ביהושע כ"א מסופר על ביצוע מצווה זו.

ערי מקלט (ט' - ל"ד):

מטרתן: התורה ציוותה להבדיל שש ערי מקלט, שאליהן יברח רוצח בשגגה כדי שגואל הדם (קרוב משפחה של הנרצח) לא יהרגהו.

* על ביצוע מצווה זו מסופר ביהושע פרק כ'.

בשלב ראשון, עד לעריכת המשפט, נמלט כל רוצח אל עיר מקלט מפני גואל הדם.
בשלב שני משיבים אל עיר המקלט רק מי שנקבע במשפטו כי רצח בשגגה, ואילו רוצח במזיד יומת.

רוצח במזיד:

מיהו רוצח שדינו מוות?

רוצח חייב מיתה רק אם התקיימו התנאים הבאים:

א. גודל החפץ שבעזרתו המית – אם היה בו כדי להמית:

אם המית בכלי ברזל בכל גודל שהוא (ברזל נחשב מסוכן בכל גודל שהוא),

או באבן שגודלה לפחות כגודל היד, שיש בה שיעור כדי להמית,

או בכלי עץ בגודל שיכול להמית (פסוקים ט"ז - י"ח)

ב. תכנון מוקדם ומניע – "ואם בשנאה יהדפנו או השליך עליו בצדיה (במארב) וימות" וגו' (כ"א - כ"ב).

* כל אלה יש בהם כדי להעיד על רצח בכוונה תחילה.

ג. היו לפחות שני עדים והתראה (ל').

דין רוצח במזיד שנמלט לעיר מקלט: עיר המקלט אינה מגינה עליו. גואל הדם יכול להרגו אף אם הוא בעיר מקלט (פס' י"ט ורש"י).

* ביהושע כ', ד מוזכר פרט נוסף שאינו נזכר בתורה: האדם שנס לעיר המקלט, מספר קודם כל לזקני העיר והיא את

מה שקרה, ורק לאחר מכן הם נותנים לו מקום לשבת שם.

דין רוצח במזיד הרוצה להמיר את עונש המוות בתשלום כסף: דבר זה אינו אפשרי (פסוק ל"א).

גואל הדם:

תפקיד גואל הדם כלפי הרוצח:

1. מי שנקבע במשפטו (ע"פ הכללים לעיל) כי רצח במזיד – גואל הדם יהרגנו.

2. אם רוצח בשגגה יצא מעיר המקלט יכול גואל הדם להרגו.

סיכום ספר במדבר – לשימוש פרטי ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

רוצח בשוגג:

הגדרת רוצח בשגגה: אדם שגרם למותו של אדם אחר באונס ("בפתע"), בלא שנאה מלכתחילה, בלא כוונה תחילה וללא תכנון מוקדם, כגון שהשתמש בכלי שיש בו כדי להמית לצורך עבודה כלשהי ולא ראה שאדם עומד במקום בו הוא יכול להיפגע.

דיני רוצח בשגגה לאחר שברח לעיר המקלט:

א. עליו לשבת בעיר המקלט עד מות הכהן הגדול. הסיבות לכך הן:

1. מטרתו של כהן גדול היא להשרות שכינה ולהאריך חיי ישראל, ואילו הרוצח קיצר חיי אדם, ולכן אינו ראוי להיות לפני הכהן הגדול ועליו להסתגר בעיר מקלט.
2. הכהן הגדול היה צריך להתפלל שלא יהיו תקלות כאלו של רצח בשוגג, וכיוון שזה קרה, יש כאן מעין עונש לכוהן הגדול, שהרוצחים בשוגג מחכים שהוא ימות, כדי שיוכלו לצאת מעיר המקלט.
- ב. אם יצא רוצח בשגגה אל מחוץ לעיר המקלט בטרם מות הכהן הגדול, לא ייענש גואל הדם אם יהרגהו.
- ג. רוצח בשגגה אינו יכול להחליף את שהותו בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול בתשלום ממון (פסוק ל"ב).

חשיבות הענשת הרוצח – שפיכת דם גורמת לארץ עצמה "להתלכלך" בחטא ולהיטמא, ולארץ אין כפרה אלא בהריגת הרוצח. על ישראל להזהר לא לטמא את הארץ (ברצח), שהוא שפיכות דמים, ובמקורות אחרים נזכרים גם ע"ז וגילוי עריות כמחניפים ומטמאים את הארץ) כי ה' שוכן בתוכה.

פרק לה'	שאלה	תשובה
1 לה ערי הלויים (א' – ה')	<p>"צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת, ומגרש לערים סביבותיהם" ... (ב).</p> <p>א. על שטח מגרשי הלויים אשר סביב לעיר נאמר שיש לתת אלף אמה סביב (ד') ונאמר שיש להקצות אלפיים אמה לכל כיוון (ה'). כיצד מסתדרים שני נתונים אלה? היעזר ברש"י לפסוקים ב' וד'.</p> <p>ב. כמה ערים מקבלים הלויים בסך הכל ומהו מספר הערים שעל כל שבט לתת מנחלתו?</p> <p>ג. עיין ביהושע פרק כ"א. 1. באיזה שלב של התנחלות בני ישראל בארץ קבלו הלויים את עריהם? 2. האם גם במתן הערים ללויים היה שימוש בגורל? הוכח דברך מן הפסוקים. 3. ציין שמות של ארבע מתוך ערי הלויים.</p>	<p>א. הלויים ישבו בערים שהוקצו להם בנחלת כל שבט ושבת. מסביב לעיר היה שטח של אלפיים אמה לכל כיוון, כשאלף האמה הפנימיים היו מגרשים לנוי (ולא לשם בניה או שדות תבואה וכרם) ואלף האמה החיצוניים שימשו לצורך שדות וכרמים.</p> <p>ב. הלויים קבלו ארבעים ושמונה ערים ברחבי הארץ. כל שבט נתן מנחלתו בהתאם לגודל נחלתו ושווי קרקעותיה (פס' ח').</p> <p>ג. 1. הלויים קבלו את עריהם לאחר שסיימו ישראל לנחול את הארץ ("ויכלו מחלק את הארץ" – יהושע י"ט, נא) ולאחר שהובדלו ערי המקלט (יהושע פרק כ').</p> <p>2. גם במתן הערים ללויים היה שימוש בגורל, כפי שחוזר ונשנה ביהושע פרק כ"א: "ויצא הגורל למשפחות הקהתי", "ולבני קהת הנותרים... בגורל ערים עשר", "ולבני גרשון... בגורל ערים שלוש עשרה" וכו'.</p> <p>3. קריית ארבע, חברון, בית שמש (בנחלת יהודה), שכם (בנחלת אפרים), גולן (בנחלת מנשה).</p>
2 לה ערי מקלט (ט' – כ"ח)	<p>א. מהי התקופה בה יושב בעיר מקלט כל רוצח ומדוע?</p> <p>ב. מיהו השב לעיר מקלט לתקופה שנייה, מהו משך תקופה זו ומדוע נקבע משך זמן זה דווקא? היעזר ברש"י לפסוק כ"ה.</p>	<p>א. כל רוצח יושב בעיר מקלט בתקופה שעד קיום משפטו, וזאת כדי שלא ימית אותו גואל הדם עד אז.</p> <p>ב. רוצח שהוכח במשפטו כי רצח בשגגה שב לעיר מקלט ושם עליו לשהות עד מות הכהן הגדול. משך זמן (בלתי ידוע מראש) זה נקבע (לפי רש"י בעקבות</p>

סיכום ספר במדבר – לשימוש פרטי ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

<p>חז"ל) כי: 1. הרוצח עושה בדיוק ההיפך מכהן גדול. הוא מקצר ימי אנשים ובכך מסלק שכינה מישראל. בעוד הכהן הגדול בא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם, ולכן אין הרוצח ראוי להיות בפני הכהן הגדול. 2. גם לכהן הגדול יש אחריות מסוימת למה שקרה כי היה לו להתפלל שלא יארע דבר כזה בישראל בימיו.</p> <p>ב. את שלוש ערי המקלט שבעבה"י המזרחי הבדיל משה, ואת שלוש ערי המקלט שבארץ כנען הבדיל יהושע. כל שש ערי המקלט החלו לתפקד ככאלה לאחר שיהושע הבדיל את ערי המקלט שבארץ ישראל.</p> <p style="text-align: right;">ג.</p>	<p>ג. מתי הובדלו ערי המקלט ומתי החלו בתפקידן? היעזר ברש"י לפסוק י"ג וביהושע פרק כ'.</p>	
<p>א. התמיהה היא שבארץ כנען יש הרבה יותר שבטים מאשר בעבה"י המזרחי. מדוע, אם כן, ניתן מספר שווה של ערי מקלט משני עברי הירדן?</p> <p>תשובת רש"י לכך היא שבעבה"י המזרחי ישנו ריבוי אלימות ורוצחים ולכן נדרש שם מספר שווה של ערי מקלט לזה המשרת את כל שבטי ישראל שבעבה"י המערבי.</p> <p>ב. אם אדם הרג אדם אחר בכלי אשר יש בו כדי להמית ("ואם בכלי ברזל הכהו" [בכלי ברזל אין צורך להגיד "אשר ימות בה" כי כל כלי ברזל יכול להמית] "ואם באבן יד אשר ימות בה... או בכלי עץ אשר ימות בו" וגו') ואם הייתה לו כוונה תחילה, כגון שידוע שהיה שונא אדם זה (כך שיש מניע אפשרי: "ואם בשנאה יהדפנו", "או באיבה הכהו") או יש סימנים לתכנון מוקדם של הרצח ("או השליך עליו בצדיה" – במארב) הרי שאלו סימנים לרוצח במזיד.</p> <p>אם היה הדבר פתאומי וללא סימנים לתכנון מוקדם ולכוונה תחילה, [כגון שהפעיל כלי כבד ולא ידע שאדם אחר נמצא לצד הכלי ולא הבחין בו בזמן] ("ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיה") או הכה אדם בכלי שיש בו שיעור להמית בלי שראה אותו ("או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות"), וכן אין ידיעה שהייתה ביניהם שנאה (אין מניע: "והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו") הרי אלו סימנים להורג בשגגה.</p> <p>ג. עיר מקלט אינה מגינה על רוצח במזיד. ואם נמלט רוצח במזיד אל עיר מקלט יכול גואל הדם להרגו אפילו בתוך עיר המקלט.</p>	<p>א. מהי התמיהה העולה לגבי העובדה שהובדלו שלוש ערי מקלט בעבה"י המזרחי ושלוש ערי מקלט בעבה"י המערבי ומהי תשובת רש"י לתמיהה זו? (רש"י לפסוק י"ד).</p> <p>ב. מהם הסימנים לכך שאדם הרג במזיד או בשוגג? סמוך דברייך על הפסוקים והיעזר ברש"י לפסוקים ט"ו, י"ז, כ', כ"ב-כ"ג.</p> <p>ג. מה דינו של רוצח במזיד אשר נמלט לעיר מקלט? היעזר ברש"י לפסוק י"ט.</p>	<p style="text-align: center;">3 ערי מקלט (ט' – כ"ח)</p>
<p>א. התנאי בפסוקים ט"ז – י"ח הוא שהרוצח הכה את הנרצח בכלי שיש בו כדי להמית, ובפסוקים כ' – כ"א שהדבר נעשה מתוך כוונה תחילה להמית.</p>	<p>עיינ במדבר ל"ה, טז – ל. רוצח חייב מיתה בצירוף של שני תנאים. א. מהו התנאי שבפסוקים ט"ז – י"ח ומהו התנאי שבפסוקים כ' – כ"א?</p>	<p style="text-align: center;">4 ערי מקלט (ט' – כ"ח)</p>

סיכום ספר במדבר – לשימוש פרטי ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

<p>ב. תפקידו של גואל הדם לאחר המשפט הוא להמית את הרוצח במזיד: "גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו הוא ימיתנו" (י"ט)</p> <p>גואל הדם פטור מעונש אם הרג רוצח בשוגג שיצא מעיר המקלט: "ואם יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו... ומצא אותו גואל הדם... ורוצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם" (כ"ו-כ"ז).</p> <p>ד. במקרה שהתברר במשפט, שמדובר ברוצח בשגגה – על העדה להפריד בין המכה ובין גואל הדם ע"י שליחתו של הרוצח בשגגה לעיר מקלט כדי שלא יפגע בו גואל הדם.</p> <p>ה.</p>	<p>ב. מהו תפקידו של גואל הדם לאחר המשפט ובאיזה מקרה פטור גואל הדם מעונש על הרג אדם שהרג בשוגג? צטט הפסוקים המתאימים.</p> <p>ג. באיזה מקרה יתקיים "ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם" (כ"ד) ומה יהיה דינו של המכה?</p>	
<p>א. שמות כ"א, יב – יג: "מכה איש ומת מות יומת. ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה".</p> <p>ב. שש ערי המקלט הן: קדש בצפון, בנחלת נפתלי, שכם במרכז, בנחלת אפרים וקריית ארבע בדרום, בנחלת יהודה. בעבה"י המזרחי היו בצר בנחלת ראובן, רמות בנחלת גד וגולן בנחלת מנשה.</p> <p>ג. הכהנים והלוויים היו גורם מחנך, וכך בעת שישב בעריהם יכול היה הרוצח בשגגה (שגם הוא חטא ברשלנות, או בעצם העובדה שמקרה כזה התגלגל לידיו) להפוך לאדם טוב יותר.</p>	<p>א. בפרשת משפטים נזכר עניין ערי המקלט בלי שנזכרו המילים "עיר מקלט" עצמן. צטט הפסוקים המתאימים וציין מקור מדויק.</p> <p>ב. עיין ביהושע פרק כ'. אילו הן שש הערים אשר הוקצו לערי מקלט?</p> <p>ג. "ואת הערים אשר תתנו ללוויים את שש ערי המקלט... ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר" (ו). מהי לדעתך הסיבה כי שש ערי המקלט נכללו בתוך ערי הלוויים דווקא?</p>	<p>5 לה ערי מקלט (כללי)</p>
<p>א. 1. אין הורגים רוצח, אלא אם יש לפחות שני עדים שיעידו שהיה הדבר במזיד ובהתראה.</p> <p>2. רוצח במזיד לא יכול להפטר מדין המוות תמורת ממון.</p> <p>3. הורג בשוגג אינו יכול תמורת ממון להפטר מהשיבה בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול.</p> <p>ב. שפיכת דם גורמת לכך שגם הארץ עצמה נפגעת. כי במעשה זה מרשיעים ומטמאים את הארץ.</p>	<p>א. מהם הסייגים לגבי רוצח במזיד והורג בשגגה אשר נזכרו בפסוקים ל' – ל"ב? היעזר ברש"י לפסוקים אלו.</p> <p>ב. עיין בפסוקים ל"ג – ל"ד.</p> <p>לא רק האנשים שנפגעו כתוצאה מהרצח נפגעים כתוצאה משפיכת דם. הסבר.</p>	<p>6 לה ערי מקלט (כ"ט – ל"ד)</p>